

Op 1 augustus 1858 schreef de Commissie van Administratie over den weg naar Den Dolder de volgende brief aan "Allen, die belang hebben bij het welvaren van de gemeente Zeijst en bij de verbinding van het Gooiland en omstreken met Zeijst en omstreken.

Den weg naar Den Dolder

"De ondergeteekenden hebben het voornemen opgevat om den weg, loopende uit den Amersfoortschen straatweg, nabij het huis ter Heide, naar den Dolder als grindweg aan te leggen, omdat zij de overtuiging hebben, dat deze onderneming voor de gemeente Zeijst en omstreken, eene aanmerkelijke verbetering zal zijn; tot heden toch kan men zeggen, dat er geene behoorlijke communicatie bestaat tusschen Zeijst en het daar bij behorende gehucht den Dolder en dat de gemeente Zeijst alzoo afgesneden is van de directe gemeenschap met Soestdijk, Baarn, Eemnes, de Vuunsche, Hilversum, 's-Graveland en het geheele Gooiland. Daar echter deze onderneming aanzienlijke kosten zal vorderen, hebben de ondergeteekenden gemeend, zich als Commissie van Administratie tot aanleg van dien weg te moeten vereenigen, ten einde eene

poging aan te wenden de daarvoor benoodigde gelden te verzamelen. Reeds een twintigtal jaren geleden is er sprake geweest van den aanleg van eenen Macadamweg daar ter plaatse en toen was men reeds doordrongen van de behoefte aan een verbeterde communicatie, doch destijds is het de Commissie niet mogen gelukken deze zaak tot stand te brengen, uit hoofde van de geringe deelneming in deze onderneming; thans echter bestaan er gunstiger omstandigheden die de commissie aanleiding hebben gegeven met vertrouwen hun plan U voor te leggen. Voor den aanleg van den weg naar den Dolder is volgens begroting door eenen deskundige opgemaakt p.m. f12.000,- benoodigd; tot dekking dezer kosten is besloten U voor een gelijk bedrag een renteloos voor schot te vragen, welk voor schot bestaan zal uit acht en veertig

aandeelen, ieder groot f250,- met eene jaarlijksche aflossing van minstens één aandeel; welke jaarlijksche aflossing van een aandeel groot f250,-, aanvangende met 1 januari 1860, door de gemeente Zeijst is gegarandeerd. Het is alzoo geene gift met ijdele beloften, welke gevraagd wordt; het is een voorschot, waarvan slechts de renten tijdelijk gemist worden; aan deze wijze van geldlening is toch ver de voorkeur te geven boven die eener geldlening met toezegging van renten en aflossing, waarvan voor af de niet nakoming van een en ander is te voorzien daar door gaans de opbrengst van het tolgeld ter nauwemoed toereikende is tot instandhouding van den weg; bij deze onderneming echter staat het Kapitaal vast na de toezegging van garantie door het Gemeentebestuur van Zeijst; eene omstandigheid, voor den geldschieter van

zeer veel gewigt en waarvan de Commissie gemeend heeft gretig gebruik te moeten maken, daar, ingeval onverhoopt de poging der Commissie thans niet mogt slagen, het twijfelachtig schijnt, of bij eene volgende gelegenheid eene dergelijke gunstige beschikking te voorzien is.

Het is alzoo met vrijmoedigheid en vertrouwen op den goeden uitslag, dat de Commissie deze zaak aan Uwe gunstige overweging aanbeveelt, met opwekking tot milde bijdragen.

De Commissie van Administratie over den weg naar Den Dolder;

A. Walraven Fisler,

Mr. P. N. de la Court,

Jhr. K. Ram. H.A. van der Wall Bake,

Jhr. mr. Bosch van Drakestein,

W.D. Schas. (burgemeester van Zeist).

Mede dankzij een subsidie van f 1000,- van de provincie Utrecht lukte de onderneming deze keer wel. Bij koninklijk besluit van 24 november 1859, nr. 49 werd vergunning verleend voor de aanleg van deze 'kunstweg' en voor het heffen van tolgeden. Op 14 januari 1860 vond de aanbesteding

plaats van "het opmaken en met puin en grind aflekkelen van den weg, strekkende van den grooten weg der 1e klasse van Amersfoort, nabij het Huis ter Heide, tot aan den straatweg van De Bilt naar Soestdijk nabij den Dolder, over een lengte van 5.200 ellen".

Het werk werd gegund aan de laagste inschrijver, Gerrit Keij te Zevenhuizen voor f 13.100,-. Het tolhuis, ongeveer ter hoogte van Hotel Hiensch, werd voor f 835,- door timmerman R. van Es te Vuursche gebouwd. De eerste tolgaardster was Christina Foks (later geschreven als Fox), geboren 5 maart 1821.

In een brief van dominee F. L. Rutgers te Huis ter Heide van 29 januari 1862, waarin hij haar aanbeveelt, staat onder meer het volgende te lezen:

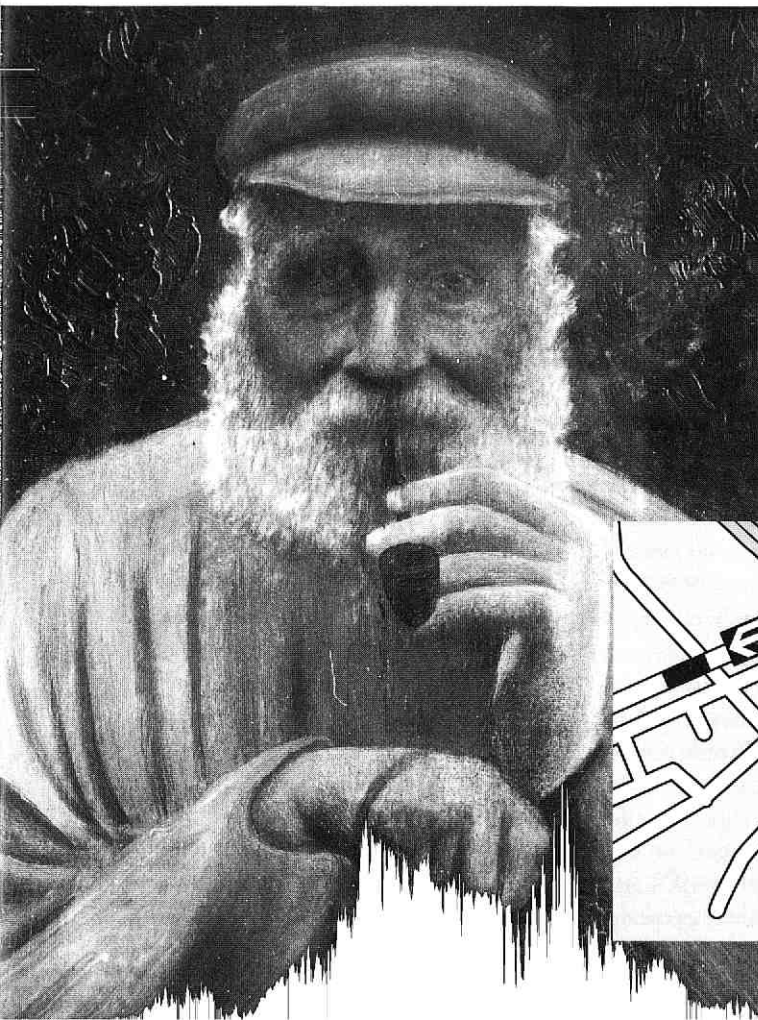
"Haar oudste zoon (± 19 jaar) is dan nog wat dichter bij zijn werk; hij is arbeider bij mevrouw Steengracht, waar hij vast daggeld verdient. Zijzelve is altijd gewend om geïsoleerd te wonen, de laatste 20 jaar op Kampoord en vroeger daar in de buurt, toen haar vader tolgaarder was aan den tol op de Waterheuvel. En bovendien heeft zij kinderen

in huis, die dan ook desgevorderd op de tol kunnen passen".

Zij heeft deze functie maar enkele jaren vervuld, want in oktober 1864 vertrok zij naar Soest. Op 15 september 1864 werd in de aandeelhoudersvergadering van de Dolderseweg ter vervulling van de vacature van tolgaarder, ontstaan door het vertrek van 'vrouw Fox', haar zoon Andreas benoemd, "zullende voor weekhuur van het tolhuis betalen 50 cents en daar tegenover genieten een tractement voor de waarneming van de tol van 50 cents per week".

De opbrengst van de tol aan de Dolderseweg is nooit indrukwekkend geweest. In 1862, 1863 en 1864 werd respectievelijk f 94,32, f 113,98 en f 115,22½ ontvangen, bedragen welke nauwelijks voldoende waren voor de kosten van onderhoud van de weg en het tolhuis. De gemeente Zeist heeft dan ook altijd de jaarlijkse aflossing van de geldlening moeten betalen, waarvoor zij zich bij de aanleg had garant gesteld.

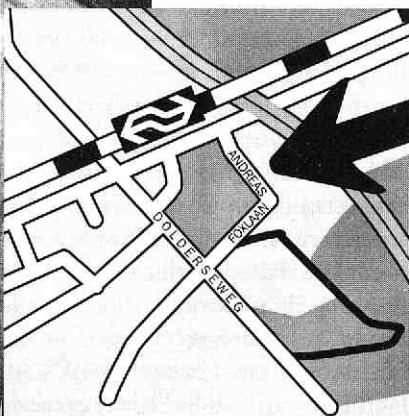
Toen in 1898 de aanleg van de spoorwegaf takking naar Baarn voltooid werd kwam er een eind aan het

Andreas Fox (1842-1932) tolgaarder en overwegwachter.
FOTO COLLECTIE
VAN DE POLL STICHTING

Op 4 oktober 1971 is een zijweg van de Dolderseweg naar hem genoemd.

INFOGRAFIEK F.RUYS

tolgaardersambt van Andreas Fox. Tussen de Commissie van Administratie van de Dolderseweg en de Utrechtse Locaalspoorweg Maatschappij werd een overeenkomst gesloten, waarin de spoorwegmaatschappij zich bereid verklaarde van 1 juli 1898 tot en met 31 december 1913 de bediening zowel van de nieuwe, als van de bestaande tolboom onder haar toezicht op de dragen aan de vrouw van een der wachters, die belast zouden worden met de bediening van de spoorwegaansluiting aldaar.

De spoorwegmaatschappij had overigens in een van de voorwaarden de volgende ontsappingsclausule ingebouwd:

G) Partij ter andere is niet verplicht zich met de verdere bediening van de tolboomen in te laten, indien te eeniger tijd geen der wachters eene vrouw heeft of indien dit wel het geval is, geen dezer vrouwen bereid is als tolgaardster op te treden. Zonder eenige aansprakelijkheid daarvoor op zich te nemen zal partij ter andere er evenwel naar streven dat steeds een wachter ter plaatse dienst doet, wiens vrouw zich met de bediening der tolboomen kan en wil belasten.

Fox mocht voorlopig in de tolgaarders woning blijven wonen. De wijze, waarop dat geregeld werd klinkt ons wel wat vreemd in de oren. Na de gebruikelijke bepalingen over de huurbetaling (van f0,50 per week) erkent hij "geen eigenaarsreparatiën te zullen kunnen vorderen en indien noodig, die voor eigen rekening te doen verrichten, zonder eenige verantwoordelijkheid voor de commissie als verhuurder en verklaart hij zich tevens bereid om bij de eerste aanzegging gewillig en zonder tegenspraak de gezegde woning te zullen ontruimen en met het land aan de commissie op te leveren.

Op 15 juni 1898 schreef de directeur van de *Nederlandsche Centraal Spoorweg Maatschappij*, dat deze maatschappij alle rechten en verplichtingen had overgenomen van de *Utrechtse Locaal Spoorweg Maatschappij*. Met de plaatsing van de tweede tolboom zou ten spoedigste een aanvang worden gemaakt, terwijl gevraagd werd voor tijdige instructie te willen zorgdragen van de echtgenote van de telegrafist-wissel-

wachter Van der Mark, die als tolgaardster zou gaan optreden.

De dames hebben niet lang het tolgaarderswerk behoeven te doen. In de vergadering van de gemeenteraad van 11 oktober 1904 deed de burgemeester mede, dat de heren Ram van Bottestein en Huydecoper hadden medegedeeld, met ingang van 1 januari 1905 als leden van de commissie van administratie van de Dolderseweg af te treden, zodat hij dan nog alleen als lid overbleef. Omdat de kosten van onderhoud toch door de gemeente moesten worden bedragen stelden burgemeester en wethouders voor het beheer en onderhoud van de weg met ingang van 1 januari 1905 over te nemen en de tolheffing te handhaven.

Hier toe werd door de gemeenteraad besloten. In de volgende raadsvergadering, gehouden op 26 oktober 1904, was er een bezaarschrift aan de orde van de heer A.A.H Boissevain, wonende op Prins Hendriksoord aan de Soestdijkerstraat-weg tegen het raadsbesluit van 11 oktober 1904 tot heffing van tolgelden op de

Dolderseweg. Het raadslid J. Blooker, wonende op Zandbergen te Huis ter Heide, kon zich zeer goed voor stellen, dat de heer Boissevain, die toch reeds zoveel in de gemeentelasten bijdroeg, waar voor hij zo weinig genoot, het minder prettig vond niet per automobiel het dorp te kunnen bereiken, b v. om zijn kiezersplicht te vervullen, zonder daarvoor nog een extra belasting te betalen.

Omdat de opbrengst van de tol toch weinig te betekenen had en hij het van belang achtte, dat *de toegang tot de gemeente in genen dele word bemoedijkt*, stelde hij voor het besluit van 11 oktober 1904 tot het heffen van tolgelden op de Dolderseweg in te trekken. Het voorstel werd aangenomen met acht stemmen voor en vijf tegen en de Dolderseweg was voortaan tolvrij.

Leo Visser

GERAADPLEEGDE BRONNEN

GEMEENTE-ARCHIEF ZEIST: ARCHIEF VAN DE COMMISSIE VAN ADMINISTRATIE OVER DE DOLDERSEWEG. NOTULEN VAN DE GEMEENTERAAD VAN 31-1-1902 / 5-4-1906.